

Wojciech Góralski

Synod Archidiecezji Przemyskiej (1995-2000)

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 43/3-4, 67-83

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. WOJCIECH GÓRALSKI

SYNOD ARCHIDIECEZJI PRZEMYSKIEJ (1995–2000)

Treść: 1. Przebieg synodu 2. Statuty sprzedalne. 3. Aneksy do statutów sprzedalnych. 4. Uwagi końcowe.

Erygowana w 1386 r. diecezja przemyska, od 25 marca 1992 r. archidiecezja (Przemysł stał się stolicą metropolitalną), odbyła swój kolejny synod, określony oficjalnie jako „synod archidiecezji przemyskiej 1995–2000”. To pierwsze zgromadzenie synodalne Kościoła przemyskiego jako archidiecezji, zainicjowane przez arcybiskupa metropolitę przemyskiego obrządku łacińskiego dr. Józefa Michałika, stanowi doniosły element ruchu synodalnego w Polsce po Soborze Watykańskim II.

1. Przebieg synodu

Zapowiedź zwołania synodu została zawarta w dekreście Metropolity Przemyskiego z dnia 24 maja 1995 r.¹ Rządca archidiecezji zaznaczył w nim, iż zwołuje zgromadzenie synodalne po 40 latach od ostatniego synodu (odbytego w 1955 r.) stwierdzając jednocześnie, że zadaniem synodu będzie „wyznaczenie kierunku pracy duszpasterskiej w archidiecezji na najbliższe lata przez próbę włączenia świeckich w dzieło nowej ewangelizacji oraz uporządkowanie i przystosowanie do aktualnych potrzeb prawa diecezjalnego, z uwzględnieniem prawodawstwa powszechnego, wynikającego z nauki II Soboru Watykańskiego”².

¹ Metropolita Przemyski, Dekret w sprawie zwołania Synodu Archidiecezji Przemyskiej z 24 maja 1995 r., Archiwum Kurii Metropolitalnej w Przemysłu (mps).

² Tamże.

Do dekretu, o którym mowa, został dołączony Regulamin synodu³. Dokument ten określił strukturę synodu oraz sposób prowadzenia prac synodalnych. Doniosła rola przypadła tutaj w udziale Komisji Głównej, kierującej całością prac. Komisje synodalne (tematyczne) zostały zobowiązane do przygotowania projektów uchwał końcowych synodu (statutów i aneksów) do dyskusji w zespołach dekanalnych i parafialnych. Projekty te komisje miały przekazywać Komisji Głównej celem nadania im ostatecznego kształtu, a także zespołom dekanalnym i parafialnym celem przeprowadzenia dyskusji. Regulamin przewidywał następnie podstawową dyskusję nad projektami uchwał końcowych w zespołach dekanalnych (złożonych z kapłanów) oraz w zespołach parafialnych (złożonych z wiernych świeckich, skupionych pod przewodnictwem proboszczów lub ich delegatów). Wnioski spływające od poszczególnych zespołów dekanalnych i parafialnych miała analizować Komisja Główna nadając odpowiedni kształt projektom uchwał końcowych. Te ostatnie podlegały z kolei głosowaniu podczas sesji synodalnych (do ich przyjęcia regulamin wymagał 2/3 głosów osób uprawnionych do głosowania). Przyjęte na sesjach uchwały należało przekazać Biskupowi Diecezjalnemu⁴.

W dniu 22 czerwca 1995 r. abp J. Michalik ustanowił Komisję Główną (przewodniczącym został bp Stefan Moskwa) oraz Sekretariat Synodu jako organ wykonawczy Komisji Głównej (sekretarzem generalnym został ks. Józef Bar)⁵. Następnie w dniu 23 listopada 1995 Rządca archidiecezji powołał 7 komisji tematycznych: 1) Normy ogólne (z przewodniczącym ks. Zdzisławem Majcherem); 2) Lud Boży Archidiecezji (z przewodniczącym bp. Stefanem Moskwą) z dwiema Podkomisjami (Wierni świeccy; Święci szafarze czyli duchowni – z przewodniczącymi odpowiednio: ks. Romanem Wawro i ks. Józefem Barem); 3) Nauczycielskie Zadania Kościoła (z przewodniczącym ks. Zbigniewem Głowackim); 4) Uświęcające zadania Kościoła (z przewodniczącym ks. Stanisławem Zygarowiczem)

³ Metropolita Przemyski, Regulamin Synodu Archidiecezji Przemyskiej z dnia 24 maja 1995 r. (mps), Archiwum Kurii Metropolitalnej w Przemyślu.

⁴ Tamże (§§ 1–29).

⁵ Metropolita Przemyski, Dekret w sprawie ustanowienia Komisji Głównej Synodu Archidiecezji Przemyskiej z dnia 22 czerwca 1995 r. (mps) Archiwum Kurii Metropolitalnej w Przemyślu.

z dwiema Podkomisjami (Sakramenty św.; Pozostałe akty kultu Bożego – z przewodniczącymi odpowiednio: ks. Józefem Sroką i ks. Władysławem Głową); 5) Dobra doczesne Kościoła (z przewodniczącym ks. Zdzisławem Majcherem); 6) Sankcje w Kościele (z przewodniczącym ks. Stanisławem Czenczkim); 7) Procesy w sądzie kościelnym (z przewodniczącym ks. Stanisławem Czenczkim)⁶.

W liście pasterskim z dnia 23 czerwca 1995 abp J. Michalik poinformował swoich diecezjan o zwołaniu synodu archidiecezjalnego zapraszając duchowieństwo i wiernych świeckich „do wysiłku i egzaminu z miłości wobec Kościoła Powszechnego i Przemyskiego [...] oraz podjęcia próby apostołskiego dynamizowania całej społeczności diecezjalnej, a zwłaszcza świeckich”⁷. Rządca archidiecezji zaznaczył przy tym, że zwołanie synodu rodzi obowiązek włączenia się w jego prace przez wszystkich kapłanów, w szczególności poprzez powołanie zespołów synodalnych w parafiach oraz aktywność w dekanalnych zespołach kapłańskich⁸. Specjalny apel o aktywne zaangażowanie w prace synodu został skierowany do członków Akcji Katolickiej⁹.

Prace synodu przebiegały rytmicznie, a ich dynamikę nadawały sesje synodalne. Pierwsza z nich – inauguracyjna – odbyła się w Przemyślu w dniu 7 października 1995 r.¹⁰ Sesję rozpoczęto w archikatedrze uroczystą Mszą św. koncelebrowaną, po czym w auli Wyższego Seminarium Duchownego uczestnicy synodu zapoznali się z ideą współczesnych synodów diecezjalnych oraz założeniami synodu archidiecezji przemyskiej.

Kolejne sesje synodalne, poświęcone debacie i głosowaniu opracowanych przez Komisję Główną projektów (schematów) uchwał końcowych, odbyły się w następujących terminach: druga – 22 listopada 1997 r., trzecia – 23 maja 1998 r., czwarta – 7 listopada

⁶ Metropolita Przemyski, Dekret w sprawie powiększenia składu Komisji Synodalnych z dnia 23 listopada 1995 r. (mps), Archiwum Kurii Metropolitalnej w Przemyślu.

⁷ Metropolita Przemyski, Synod Archidiecezji nadzieją Kościoła Przemyskiego z dnia 23 czerwca 1995 r. (mps), s. 1–2, Archiwum Kurii Metropolitalnej w Przemyślu.

⁸ Tamże, s. 2.

⁹ Tamże, s. 2–3.

¹⁰ Metropolita Przemyski, Zaproszenie na I uroczystą sesję Synodu Archidiecezji Przemyskiej z dnia 1 września 1995 r. (mps), Archiwum Kurii Metropolitalnej w Przemyślu.

da 1998 r., piąta – 29 maja 1999 r., szósta – 4 grudnia 1999 r., zamykająca synod¹¹.

Uczestnicy sesji synodalnych otrzymywali z Sekretariatu synodu projekty uchwał na 10 dni przed terminem danej sesji, tak by mogli się przygotować do zajęcia stanowiska podczas głosowania.

Ostateczne zredagowanie końcowych uchwał synodu archidiecezji przemyskiej (statuty i aneksy) przypadło w udziale 10. osobowej Komisji Redakcyjnej, powołanej dekretem Metropolity Przemyskiego z dnia 23 maja 1998 r. (z ks. Józefem Barem jako przewodniczącym)¹². Po wykonaniu przez ten zespół wyznaczonej pracy, uchwały synodu zostały zatwierdzone przez abp. Józefa Michalika, metropolitę przemyskiego, w dniu 1 stycznia 2000 r.¹³ W myśl statutu 461, uchwały synodalne weszły w życie 17 września 2000 r. W tym też dniu, w archikatedrze przemyskiej nastąpiło uroczyste zakończenie synodu.

2. Statuty synodalne

Owoce synodu archidiecezji przemyskiej są obszerne uchwały końcowe, na które składa się 468 statutów oraz 84 aneksy. Uchwały te zostały starannie i efektownie wydane nakładem Wydawnictwa Archidiecezji Przemyskiej w maju 2000 r.¹⁴ Edycja ta liczy w całości 477 stron.

Księgę synodalną otwiera List papieża Jana Pawła II skierowany do Metropolity Przemyskiego w dniu 2 grudnia 1999 r. na zakończenie synodu. Dziękując za otrzymany egzemplarz uchwał synodalnych Ojciec św. podkreśla, że „każdy synod jest szczególnym przejawem wiary i troski o to, by Kościół jak najowocniej wypełniał misję, jaką pozostawił mu Chrystus”¹⁵. Wyraża przy tym przekonanie, że refleksja synodalna w archidiecezji, dokonana zwłaszcza

¹¹ Zob. Programy poszczególnych sesji synodalnych (maszynopisy), Archiwum Kurii Metropolitalnej w Przemyślu.

¹² Metropolita Przemyński, Dekret w sprawie ustanowienia Komisji Redakcyjnej Synodu Archidiecezji Przemyskiej z dnia 23 maja 1998 r. (mps), Archiwum Kurii Metropolitalnej w Przemyślu.

¹³ Synod Archidiecezji Przemyskiej 1995–2000. Statuty i Aneksy, Red. J. Bar, Przemyśl 2000, s. 449.

¹⁴ Zob. przyp. 13.

¹⁵ List Ojca Świętego Jana Pawła II na zakończenie Synodu Archidiecezji Przemyskiej, w: Synod Archidiecezji Przemyskiej, jw., s. 5.

w zespołach parafialnych, pozwoliła lepiej poznać aktualne problemy Kościoła i zaradzić w ich rozwiązywaniu. W zakończeniu listu Papież przekazał słowa błogosławieństwa za trud wprowadzenia w życie postanowień synodalnych.

W krótkim wprowadzeniu do uchwał synodu archidiecezji abp J. Michalik wyraża przekonanie, że oddanie do rąk diecezjan uchwał synodalnych „nie kończy wysiłku porządkowania zasad i sposobów współpracy wiernych ze swoimi duszpasterzami w doskonalszym realizowaniu zadań postawionych przez Pana Jezusa”¹⁶. Zachęca następnie duchowieństwo, by teksty synodalne stały się skuteczną pomocą w ich posłudze duszpasterskiej (rodzajem podręcznika duszpasterstwa). Snując perspektywę wielu lat pracy nad ucieśnianiem uchwał synodu Arcybiskup Metropolita wskazuje na niektóre obszary tematyczne jako szczególnie istotne na najbliższe lata: odkrywanie Kościoła diecezjalnego jako drogi do przeżywania Kościoła powszechnego; pogłębianie zrozumienia powołania kapłańskiego, zakonnego i chrześcijańskiego; podejmowanie wysiłku uświęcania świata.

Dekrety synodalne, określone mianem statutów, zostały zawarte w siedmiu księgach, na wzór KPK Jana Pawła II. Taka systematyka wydaje się wyłaściwa, ułatwia bowiem konfrontowanie norm prawa powszechnego z postanowieniami synodu.

Księga I – „Normy ogólne” – obejmuje 6 statutów odnoszących się do spraw formalnych, m.in. autentycznej wykładni uchwał synodalnych. W statucie 6 zaznaczono, że normy powzięte na synodzie i nadane przez Pracodawcę diecezjalnego powinny stać się przejawem jedności Kościoła lokalnego oraz środkiem formowania postawy odpowiedzialności za wiarę całego Ludu Bożego.

W księdze II – „Lud Boży archidiecezji przemyskiej” – znajdujemy dwie części, poświęcone kolejno wiernym świeckim oraz duchownym. Gdy chodzi o część pierwszą, to składa się ona z 12 rozdziałów. W pierwszym z nich poruszono temat rodziny katolickiej. Na wstępie przytoczono normy dotyczące przygotowania do małżeństwa w nawiązaniu do Instrukcji Konferencji Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim z dnia 5 września 1986 r.¹⁷ Następnie szereg statutów poświęcono

¹⁶ Metropolita Przemyski, *Weź tę księgę i uczynj ją treścią zamyślenia!*, w: Synod Archidiecezji Przemyskiej, jw., s. 7.

¹⁷ „Miesięcznik Pasterski Płocki” 72(1987), nr 3, s. 81–115.

duszpasterstwu rodzin in genere, po czym zwrócono uwagę na struktury i pracowników tego duszpasterstwa. Struktura duszpasterstwa obejmuje szczeble: centralny, dekanalny i parafialny. Słusznie akcentuje się rolę parafii jako miejsca właściwej i zwyczajnej troski duszpasterskiej o rodzinę. Na uwagę zasługuje norma obligatoryjna o powołaniu Diecezjalnej Rady ds. Rodziny, której kompetencje określa odpowiedni regulamin, podobnie jak norma fakultatywna o ustanowieniu Sekcji ds. Rodziny w parafialnej Radzie Duszpasterskiej. Synod opowiada się jednocześnie za szeroką współpracą duszpasterstwa rodzin – każdego szczebla – ze specjalistami świeckimi reprezentującymi różne zawody. Nie zabrakło też dyspozycji (w kolejnym punkcie rozdziału) w przedmiocie duszpasterstwa rodzin znajdujących się w sytuacjach trudnych i nieprawidłowych. Uderza tutaj głęboka troska Prawodawcy synodalnego o los rodzin dotkniętych różnorodnymi dolegliwościami życia, a także o małżonków nie pozostających w związku małżeńskim sakramentalnym. Wobec tych ostatnich synod poleca bardziej wzmożoną posługę ewangelizacyjną proponując jednocześnie konkretne środki duszpasterskie. Rozdział kończą wskazania na temat misji rodziny w Kościele i w społeczeństwie, gdzie akcentuje się m.in. rolę prokreacji i wychowania.

W rozdziale II dokonano regulacji prawnej w odniesieniu do parafialnych Rad Duszpasterskich. Ich powołanie we wszystkich parafiach uznano za obligatoryjne¹⁸. Bardzo trafne wydaje się rozstrzygnięcie, w myśl którego Rada Duszpasterska wypełnia jednocześnie zadania przewidziane przez prawo powszechne dla Rad ds. Ekonomicznych¹⁹. Szczególnego wymiaru nabiera dyspozycja zobowiązująca proboszcza do zapewnienia członkom Rady Duszpasterskiej stałej formacji eklezjalno-ascetycznej.

Kolejny rozdział (III) poświęcono duszpasterstwu służby liturgicznej: ministrantów, lektorów, kantorów, komentatorów, scholi, chóru i zespołów muzycznych w parafii. Synod zadbał o właściwe sprawowanie liturgii, należyłą troskę okazał m.in. w zakresie roli scholi i chóru w stosunku do ogółu uczestników zgromadzeń liturgicznych. Nie zapomniano przy tym o szczegółach mających jednak swoje znaczenie w sprawowaniu liturgii, jak o tym, by chór czy ze-

¹⁸ Por. kan. 536, § 1 KPK.

¹⁹ Por. kan. 537 KPK.

spół śpiewaczy nie był usytuowany w miejscu przeznaczonym dla celebransa, koncelebransów i asysty.

W sprawie funkcjonowania grup modlitewnych i ruchów religijnych synod wypowiedział się w rozdziale IV. Zwrócono więc uwagę na otoczenie opieką duszpasterską w parafiach grup różańcowych, Ruchu „Światło-Zycie”, Ruchu Apostolstwa Młodzieży oraz szeregu innych grup i ruchów religijnych, natomiast rozdział V traktuje o stowarzyszeniach wiernych, które stanowią ważną formę aktywności laikatu w Kościele. Synod kieruje zdecydowany apel o przystępowanie wiernych świeckich do funkcjonujących w archidiecezji stowarzyszeń, duszpasterzy zaś zobowiązuje do popierania tak istniejących, jak i powstających organizacji. Stowarzyszeniu Akcji Katolickiej poświęcono odrębny, kolejny rozdział (VI). Za podstawową działalność tej formy apostołatu uznano przyczynianie się do przenikania do życia społecznego wartości ewangelicznych, a także zajmowanie stanowiska w sprawach publicznych. W rozdziale VII z kolei synod zajął się środkami przekazu w służbie Ewangelii zobowiązując m.in. duszpasterzy do promocji prasy religijnej, książek, kaset video oraz innych środków przekazu służących celom formacyjnym.

Rozdział VIII zawiera normy synodalne dotyczące troski o potrzebujących pomocy, chorych i więźniów. Na wstępie uregulowano sprawę działalności charytatywnej w parafii. Synod zobowiązuje każdego proboszcza do powołania zespołu charytatywnego, który winien rozpoznawać potrzeby w środowisku oraz poszukiwać sposobów zaradzenia im. Trosce duszpasterzy polecono także chorych parafian. Dużo uwagi redaktorzy dekretów synodalnych poświęcili następnie duszpasterstwu w szpitalach adresując normy prawne przede wszystkim do kapelanów tych instytucji. Nie zabrakło też norm prawnych w odniesieniu do duszpasterstwa więziennego, „Caritas” Archidiecezjalnej oraz fundacji „Wzrastanie”.

Troska o trzeźwość i przeciwdziałanie innym uzależnieniom stanowi przedmiot rozdziału IX uchwał synodu, rozdział X odnosi się do duszpasterstwa zawodowego (grup zawodowych), w rozdziale XI zajęto się duszpasterstwem pielgrzymkowym i turystycznym, wreszcie rozdział XII traktuje o ewangelizacji poprzez kulturę²⁰.

²⁰ W. Góralski, Synod archidiecezji przemyskiej (1995–2000). Dekrety końcowe (Projekt), „Kronika Archidiecezji Przemyskiej” 94(1999) nr 4, s. 61–63.

Część druga omawianej księgi uchwał synodalnych, dotycząca duchownych, jest złożona z siedmiu rozdziałów zawierających postanowienia zgromadzenia synodalnego dotyczące następujących dziedzin: przygotowanie do kapłaństwa, obowiązki i prawa duchownych, centralne struktury Kościoła lokalnego, parafia i jej duszpasterze, dziekan i wicediekan, archiprezbiter, instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego (rozdział ten nie mieści się w problematyce tej części). W dziedzinie obowiązków i praw duchowieństwa godna uwagi jest zasada poprzestawania przez kapłanów na dobrowolnych ofiarach składanych z okazji posług religijnych²¹, jak również i ta o nie przyjmowaniu ofiar w domach odwiedzanych parafian podczas wizyty duszpasterskiej²².

Gdy chodzi o centralne struktury archidiecezji, niewątpliwie słusznie rozpoczęto od zadań Arcybiskupa Metropolity. Za właściwe należy uznać sformułowanie, w myśl którego pierwszorzędną troską pasterza archidiecezji jest kontakt duszpasterski z wszystkimi jej kapłanami, zmierzający do ich uświęcenia oraz aktywności apostołskiej²³. Trafne są normy w odniesieniu do biskupów pomocniczych. Nie zabrakło też dyspozycji dotyczących biskupów seniorów. Przejrzyście ujęto strukturę Kurii Metropolitalnej. Pewne novum stanowi ustanowienie przez synod Rady Społecznej jako organu biskupa diecezjalnego w zakresie analizy procesów społecznych²⁴.

Uwagę czytającego dekrety synodalne przyciąga rozdział na temat parafii i duszpasterzy. Przed proboszczem postawiono zadania w duchu KPK, choć widać również szereg dyspozycji oryginalnych, jak tę, która poleca wymienionemu duszpasterzowi otwartość na współpracę ze wszystkimi instytucjami oraz władzami samorządowymi, zwłaszcza gdy chodzi o promowanie zasad etycznych oraz troskę o sprawy społeczne i materialne miejscowej ludności. Godne podkreślenia jest stanowisko synodu sugerujące pozostawianie emerytowanego proboszcza w parafii, w której pełnił on posługę duszpasterską podczas ostatnich lat przed przejściem na emeryturę²⁵. Nie bez znaczenia, pozostaje apel skierowany do proboszczów,

²¹ Synod Archidiecezji Przemyskiej, jw., statut 166 § 2.

²² Tamże, statut 166 § 3.

²³ Tamże, statut 172 § 1.

²⁴ Tamże, statut 193.

²⁵ Tamże, statut 205 § 1.

by tak pełnili swoje zadania duszpasterskie i administracyjne w parafii, by ich późniejszy w niej pobyt w charakterze emerytów był życzliwie przyjęty²⁶.

W odniesieniu do wikariuszy charakterystyczna jest zachęta, by wnosili oni do życia parafialnego młodzieńczy entuzjazm i nowe pomysły duszpasterskie²⁷. Jednocześnie synod uświadamia im obowiązki rezygnacji, podejmowany w duchu współodpowiedzialności za dobro duchowe parafian²⁸. Swoją wymowę posiada także statut, w którym przestrzega się wikariuszy przed pokusą gromadzenia dóbr materialnych bez liczenia się ze statusem materialnym parafian i zapomnieniem o potrzebach ubogich²⁹. Poświęcenie odrębnych punktów księżom emerytom, księżom chorym, a także innym kapłanom mieszkającym w parafii, stanowi coś pozytywnego.

Księga III: „Nauczycielskie zadania Kościoła” składa się z pięciu rozdziałów i reguluje następujące dziedziny: przepowiadanie słowa Bożego, katechezę dzieci i młodzieży, katechezę dorosłych, odpowiedzialność za misje, współpracę z innymi obrządkami i wyznania. Dużo uwagi poświęcono przepowiadaniu słowa Bożego. Znamię oryginalności posiada statut, który zachęca proboszczów do opracowywania lokalnego programu przepowiadania, który by kształtował życie miejscowej wspólnoty³⁰. Trafne jest zobowiązanie kapłanów do trzech lat kapłaństwa włącznie do opracowywania homilii i kazań na piśmie, co należy dokumentować podczas wizytacji biskupiej lub dziekańskiej³¹. Właściwe jest zalecenie zgromadzenia synodalnego do ewangelizacyjnego przygotowania wiernych do ważnych świąt i uroczystości³².

Szeroko i wszechstronnie potraktowano sprawę katechezy dzieci i młodzieży. Duże znaczenie wypada przypisać m.in. wskazaniom dotyczącym postawy katechety wobec nauczycieli, uczniów i ich rodziców. Apel o to, by katecheta czuł się duszpasterzem nauczycieli, dbającym o formację tego środowiska³³, jest niewątpliwie ze wszech

²⁶ Tamże, statut 205 § 2.

²⁷ Tamże, statut 206 § 3.

²⁸ Tamże, statut 209 § 4.

²⁹ Tamże, statut 214 § 1.

³⁰ Tamże, statut 246.

³¹ Tamże, statut 248.

³² Tamże, statut 270 § 2.

³³ Tamże, statut 270 § 2.

miar słuszny i uzasadniony. Pożyteczne są także normy w zakresie katechezy dorosłych.

Wyrazem dostrzegania natury misyjnej Kościoła są statuty rozdziału IV. Określenie misjonarza kierowanego przez archidiecezję jako jej dar dla Kościoła powszechnego³⁴ posiada wymowę, podobnie jak zachęta, by parafie lub dekanaty podejmowały duchowy i materialny patronat nad poszczególnymi misjonarzami³⁵. Obowiązek powołania w każdej parafii Koła Misyjnego lub róż żywego różańca, których zadaniem ma być modlitwa za misjonarzy, a także propagowanie w parafii odpowiedzialności za cały Kościół oraz utrzymywanie kontaktów z misjonarzami, pozostaje wyraźnym przejawem zrozumienia dla dzieła misyjnego.

Rozdział piąty o współpracy z innymi obrządkami i wyznaniem, mający wymiar ekumeniczny, dość sztucznie tkwi w strukturze omawianej księgi.

W kolejnej księdze (IV), poświęconej uświęcającemu zadaniu Kościoła, znajdujemy dwie części: sakramenty św., pozostałe akty kultu Bożego. W dziedzinie sakramentologii znalazły się normy odnoszące się do poszczególnych sakramentów świętych. Gdy chodzi o chrzest, z dużą dozą realizmu i właściwego nastawienia duszpasterskiego podszedł synod do sprawy dopuszczania do tego sakramentu dzieci z rodzin religijnie obojętnych lub zaniedbanych³⁶. Do sakramentu bierzmowania postanowiono dopuszczać młodzież gimnazjalną. Trafnie zalecono, by podczas namaszczenia Krzyżem świętym zachować święte milczenie; śpiew lub stosowna muzyka są dopuszczalne, gdy nie utrudniają dialogu bierzmującego z bierzmowanym³⁷. Obszerne statuty dotyczące Eucharystii nacechowane są głęboką troską Ustawodawcy synodalnego o właściwe jej miejsce tak w życiu wspólnot parafialnych, jak i poszczególnych wiernych. Słusznie synod apeluje o przeciwstawianie się próbom desakralizacji niedziel i świąt³⁸. W pełni uzasadnione wydaje się też wezwanie skierowane do duszpasterzy, aby formowali wiernych poczynając od pierwszych lat katechizacji – ku poczuciu sacrum i postawie ado-

³⁴ Tamże, statut 285.

³⁵ Tamże, statut 286 § 3.

³⁶ Tamże, statut 318 § 1.

³⁷ Tamże, statut 329.

³⁸ Tamże, statut 337 § 5.

racji wobec Najświętszego Sakramentu m.in., poprzez właściwe zachowanie się w świątyni, nacechowane wiarą, przyklękanie i klęczenie przed tabernakulum, krótkie adoracje *coram Sanctissimo* w drodze do szkoły lub do pracy, troskę o przyozdobienie kwiatami ołtarza, dbałość o czystość świątyni itp.³⁹ Nie zapomniano także o wskazaniu konkretnego wyrazu okazania czci Chrystusowi w Eucharystii niesionej do chorych, jak również o poleceniu udostępnienia wiernym do adoracji Najświętszego Sakramentu kościoła, przynajmniej na kilka godzin dziennie⁴⁰.

Wnikliwie też podeszło zgromadzenie synodalne do sakramentu pokuty. Został on ukazany jako doniosły środek uświęcenia. Nie zawahano się m.in. zadekretować, iż także kapłani nie zatrudnieni bezpośrednio w duszpasterstwie parafialnym mają obowiązek posługiwać w konfesjonale⁴¹. Godne podkreślenia jest także zwrócenie uwagi na potrzebę katechezy na temat pokuty i pojednania, podobnie jak zachęta do korzystania przez wiernych podczas spowiedzi z kierownictwa duchowego⁴². Do spowiedników skierowano dyspozycję, by interesowali się teologią pokuty i znali bieżące akty prawne Stolicy Apostolskiej⁴³. W odniesieniu do namaszczenia chorych podkreślono potrzebę prowadzenia katechezy na temat sensu cierpienia i właściwego znaczenia tego sakramentu⁴⁴.

Co się tyczy sakramentu święceń synod przewiduje możliwość ustanowienia diakonów stałych, usilnie zachęca do właściwego przeżywania prymicji kapłańskich, jak również jubileuszy kapłanów⁴⁵. Natomiast w przedmiocie sakramentu małżeństwa uwagę czytelnika przyciąga m.in. usilne zalecenie poprzedzenia zawarcia małżeństwa zaręczynami, zachętą do wspólnotowego zawierania małżeństwa, gdy w danym dniu kilka par zamierza je zawrzeć, zakaz uzależniania oprawy zewnętrznej uroczystości od ofiary składanej przez nowożeńców, usilny apel o urządzenie przyjęć weselnych bez alkoholu, nakaz stosowania się do przepisów Instrukcji Konferencji Episkopatu Polski z dnia 22 paździer-

³⁹ Tamże, statut 347 § 1.

⁴⁰ Tamże, statuty: 347 § 2 i 348 § 1.

⁴¹ Tamże, statut 361 § 2.

⁴² Tamże, statuty: 263 § 1 i 263 § 2.

⁴³ Tamże, statut 364.

⁴⁴ Tamże, statut 368 § 1.

⁴⁵ Tamże, statuty: 347 § 2, 376 i 377.

nika 1998 r. w sprawie uzyskania przez małżeństwo kanoniczne skutków cywilnych⁴⁶.

W części drugiej księgi redaktorzy zamieścili pięć rozdziałów: sakramentalia, liturgia godzin, pogrzeb chrześcijański, kult świętych, obrazów i relikwii oraz miejsca święte (rozdział o miejscach świętych należało raczej ująć jako część trzecią księgi). Interesująco sformułowano normy dotyczące sakramentaliów sprawowanych w rodzinach. Odnośnie do liturgii godzin słusznie zalecono odprawianie w każdej parafii nieszporów⁴⁷. W dziedzinie pogrzebu chrześcijańskiego właściwe jest podkreślenie, iż w załatwianiu formalności pogrzebowych duszpasterz winien okazać szczególną delikatność i takt w sprawie ofiar składanych z okazji tej posługi⁴⁸.

Gdy chodzi o kult Świętych, obrazów i relikwii, uchwały synodu polecają pielęgnowanie kultu Najświętszej Maryi Panny (m.in. różaniec, godzinki), uroczyste obchodzenie świąt patronów kościołów parafialnych, zachowanie umiaru w umieszczaniu w świątyniach obrazów Świętych, szerzenie kultu patronów archidiecezji św. Jana z Dukli i bł. Józefa Sebastiana Pelczara⁴⁹. Wreszcie w rozdziale o miejscach świętych zwrócono uwagę na potrzebę zachowania wszelkich procedur związanych ze wznoszeniem obiektów sakralnych, jak również zakładania i utrzymywania cmentarzy⁵⁰.

Księga V zawiera postanowienia synodu w dziedzinie dóbr doczesnych Kościoła. W nawiązaniu do przepisów KPK sformułowano tutaj szereg dyspozycji o charakterze praktycznym. Zobowiązano proboszczów do wysłuchania opinii Rady Duszpasterskiej lub Sekcji ds. Ekonomicznych tego gremium oraz do uzyskania pisemnego upoważnienia ordynariusza miejsca przed podjęciem czynności przekraczających granice i sposób zwyczajnego zarządzania majątkiem parafialnym. Do czynności tych zaliczono: przyjęcie darowizny o wartości przekraczającej roczny dochód parafii, zaciągnięcie pożyczki lub innego zobowiązania przekraczającego koszty bieżącej konserwacji oraz prowadzenie inwestycji, wycinkę drzew w lesie stanowiącym własność parafii, zbycie rzeczy stanowiących wła-

⁴⁶ Tamże, statuty: 378, 380, 390, 386 § 1, 389.

⁴⁷ Tamże, statut 397 § 1.

⁴⁸ Tamże, statut 399.

⁴⁹ Tamże, statuty: 403, 407, 408, 409.

⁵⁰ Tamże, statuty: 412, 413 i 414.

sność parafii, wydzierżawienie lub oddanie w wynajem nieruchomości i ich części stanowiących własność parafii na czas nieokreślony lub określony przekraczający jeden rok oraz ustanawianie na nich prawa użytkowania⁵¹. Na uwagę zasługuje także wskazanie terminów składek (tacy) na określone cele ogólnokościelne i ogólnodiecezjalne⁵². Wśród różnorodnego przeznaczenia składek zauważa się m.in. fundusz ochrony życia w parafii i archidiecezji (połowa składki z „pasterki”). Interesująca jest regulacja dotycząca źródeł majątku parafialnego, jak również w zakresie alienacji tego majątku. Odrębne przepisy odniesiono do zatrudniania i posługi pracowników świeckich w instytucjach kościelnych.

W Księdze VI Synod przyjął w całej rozciągłości normy prawa powszechnego odnoszące się do sankcji w Kościele.

Księgę VII poświęcono procesom w trybunale kościelnym, tj. w Sądzie Metropolitalnym w Przemyślu. Stanowi on pierwszą instancję dla spraw z terenu archidiecezji oraz drugą instancję dla spraw w diecezji: rzeszowskiej i zamojsko-lubaczowskiej. Trafne jest podkreślenie, iż wszyscy pracownicy trybunału, poza sprawowaniem swoich urzędów, spełniają także funkcje duszpasterskie w stosunku do wiernych, którym pomagają w dochodzeniu ich roszczeń⁵³. Właściwe jest polecenie skierowane do proboszczów i innych duchownych pełniących funkcje duszpasterskie służenia pomocą wiernym w redagowaniu skargi powodowej⁵⁴. Niemniej doniosła wydaje się dyspozycja, w myśl której duszpasterz stykający się z przypadkiem ewentualnej nieważności małżeństwa jest zobowiązany do świadczenia pomocy przy ustaleniu domniemanego tytułu nieważności lub skierowania osoby zainteresowanej do kanonisty⁵⁵. Na uznanie zasługuje ponadto statut polecający kapłanom pouczenie wiernych o przyczynach nieważności małżeństwa podczas spowiedzi, w czasie wizyty duszpasterskiej czy rekolekcji parafialnych⁵⁶.

Na uwagę zasługują postanowienia końcowe synodu⁵⁷.

⁵¹ Tamże, statut 420 § 2.

⁵² Tamże, statuty: 424, 425, 426, 427.

⁵³ Tamże, statut 452.

⁵⁴ Tamże, statut 453 §§ 1–2.

⁵⁵ Tamże, statut 453 § 3.

⁵⁶ Tamże, statut 456.

⁵⁷ Tamże, statuty: 461–468.

3. Aneksy do statutów synodalnych

Integralną część końcowych uchwał synodu archidiecezji przemyskiej stanowią aneksy do statutów. Z reguły dokumenty te są niejako uzupełnieniem czy też uszczegółowieniem tych ostatnich. Zawierają określone postanowienia zgromadzenia synodalnego w odniesieniu do różnorodnych dziedzin życia diecezjalnego. Niektóre z nich pozostają efektem przeprowadzonej z okazji synodu odpowiedniej nowelizacji, inne natomiast zostały uchwalone na synodzie i zostaną zatwierdzone przez Arcybiskupa Metropolite. Porządkują cały szereg spraw, stąd posiadają walor wcale nie mniejszy niż same statuty. W rozumieniu kan. 466 KPK są dekretemi synodu, posiadają bowiem charakter normatywny.

Wśród 84 aneksów dołączonych do statutów synodalnych znajdujemy najpierw 24 statuty różnych instytucji diecezjalnych, im też należy przyznać znaczenie szczególne. Następnie redaktorzy uchwał synodalnych zamieścili 13 instrukcji odnoszących się do przygotowania lub sprawowania niektórych sakramentów świętych oraz do innych dziedzin duszpasterskich. Na trzecim miejscu znalazło się 5 regulaminów, na dalszym zaś 7 „innych dokumentów”. Wreszcie, pozostała pokaźna część stanowią formularze i wzory pism urzędowych (w licznie 35), kierowanych przez proboszczów do instytucji kościelnych, w związku z różnymi potrzebami administracyjnymi i duszpasterskimi.

Gdy chodzi o statuty, to odnoszą się one do następujących instytucji i organów: Wyższego Seminarium Duchownego, Kapituły Metropolitalnej, Brzozowskiej Kapituły Kolegiackiej, Jarosławskiej Kapituły Kolegiackiej, Domu Księży Emerytów „Emaus” w Korczynie, Rady Kapłańskiej, Rady Duszpasterskiej, Rady Społecznej Archidiecezji Przemyskiej, Parafialnej Rady Duszpasterskiej, Akcji Katolickiej, Rozgłośni „Fara” w Krośnie, Eucharystycznego Ruchu Młodych Krucjaty Eucharystycznej, Katolickiego Stowarzyszenia „Unum”, „Caritas” Archidiecezji Przemyskiej, Domu Matki i Dziecka Archidiecezji Przemyskiej, Katolickiego Ośrodka Adopcyjno-Opiekuńczego Archidiecezji Przemyskiej, Studium Życia Rodzinnego Archidiecezji Przemyskiej, Archiwum Archidiecezjalnego, Muzeum Archidiecezjalnego, Domu Rekolekcyjnego im. Jana Pawła II w Ustrzykach Górnych, Archidiecezjalnego Instytutu Muzyki Sakralnej, Ośrodka Kultury i Formacji Chrześcijańskiej im. Służebnicy Bożej

Anny Jenke w Jarosławiu, Domu Rekolecyjnego Ruchu Światło-Życie w Maćkowicach, Archidiecezjalnego Domu Katolickiego „Roma”, Ośrodka Młodzieżowego im. Piusa XI w Przemyślu⁵⁸.

Cenne są instrukcje, m.in. instrukcja o sprawowaniu Eucharystii czy instrukcja o sprawowaniu urzędu dziekana. Redaktorzy tych dokumentów zadbali o szczegółowe uregulowanie wielu kwestii, które takiej regulacji wymagały⁵⁹.

Regulaminy, które są niezbędnym warunkiem właściwego funkcjonowania instytucji i zatrudnionych w nich osób, dotyczą: pracowni Archiwum Archidiecezjalnego, Komisji Artystyczno-Budowlanej, szkoleń Kół „Caritas”, katechety stałego, pracy organistów⁶⁰.

Gdy chodzi o inne dokumenty, które włączono do aneksów, to zatytułowano je następująco: zasady funkcjonowania Dzieła Pomocy Powołaniom im. Czcigodnego Sługi Bożego Księdza Jana Balickiego, zasady funkcjonowania Funduszu Wzajemnej Pomocy Kapłańskiej, zasady funkcjonowania Funduszu Pomocy Parafiom Potrzebującym, zasady funkcjonowania Archidiecezjalnego Funduszu Duszpasterstwa Rodzin, zasady funkcjonowania Funduszu Ochrony Życia, zasady funkcjonowania Funduszu Młodzieżowego, zasady współtworzenia warunków pracy w zespołach kapłańskich⁶¹.

Wydaje się, że duszpasterze z zadowoleniem przyjmą zamieszczone z kolei w aneksach wzory różnych dokumentów. Znajdą oni tam między innymi: wzór skargi procesowej o nieważność małżeństwa, wzory próśb kierowanych do biskupa diecezjalnego o dyspensę, czy różnego rodzaju pozwolenia, (np. dyspensa od zapowiedzi przedślubnych,...od przeszkody pokrewieństwa,...od przeszkody różnicy religii,...od formy kanonicznej, a także – prośba o asystowanie przy małżeństwie niepełnoletnich, czy...zawieranym przez osobę związaną sądowym zakazem zawarcia małżeństwa i inne). Redaktorzy pomyśleli też o zamieszczeniu takich wzorów pism, jak „Prośba w związku ze zwolnieniem od cenzury zastrzeżonej Stolicy Apostolskiej, wiążącej mocą samego prawa” czy prośba o uwolnienie w zakresie zewnętrznym od cenzury zaciągniętej z mocy samego prawa. Rządom kościołów przydadzą się niewątpliwie takie

⁵⁸ Tamże, s. 161–313.

⁵⁹ Tamże, s. 315–362.

⁶⁰ Tamże, s. 363–390.

⁶¹ Tamże, s. 391–404.

wzory dokumentów, jak: wzór umowy o pracę, wzór prośby o zgodę na zbycie majątku kościelnego, o zezwolenie na prowadzenie prac budowlanych i konserwacyjnych w obiektach kościelnych i inne⁶².

4. Uwagi końcowe

Zakończony u progu trzeciego tysiąclecia synod archidiecezji przemyskiej, stanowiący wspólne dzieło jej Pasterza oraz duchowieństwa, osób zakonnych i wiernych świeckich, pozostaje wyrazem głębokiej troski o dobro Kościoła całej wspólnoty diecezjalnej. Zarówno nachylenie ewangelizacyjne, jak i czysto pragmatyczne (kodyfikacja prawa diecezjalnego) tego przedsięwzięcia należy uznać za właściwe, celowe i pożyteczne. Dzięki podjętemu zadaniu udało się dokonać wspólnej refleksji nad całokształtem życia kościelnego, co zaowocowało niewątpliwie nie tylko wzajemnym zbliżeniem Biskupa do duchowieństwa, a duchowieństwa do laikatu, lecz także pełniejszym poznaniem problemów duszpasterskich kończącego się stulecia.

Jeśli słuszna, jest zasada „*Ecclesia semper reformanda*”, to Kościół przemyski podjął po raz kolejny – właśnie poprzez dzieło synodalne – zdecydowaną wolę odnowy i reformy swoich struktur oraz środków i sposobów urzeczywistniania własnej misji w duchu nauki Soboru Watykańskiego II. Jeśli w bulli „*Incarnationis mysterium*” z dnia 29 listopada 1998 r., ogłaszającej Wielki Jubileusz Roku 2000, papież Jan Paweł II wskazuje ewangelizację, modlitwę i katechezę jako środki urzeczywistniania celów Jubileuszu⁶⁴, to synod archidiecezji przemyskiej wolno uznać za dzieło nawiązujące do myśli papieskiej.

Gdy chodzi o sam zmaterializowany owoc synodu w postaci zbioru statutów i aneksów stanowiących kodyfikację prawa diecezjalnego, to wypada przede wszystkim zauważyć, iż zbiór ten przepojony jest duchem głębokiego zatroskania o świętość Kościoła. Ze sformułowań poszczególnych norm prawnych przebija niewątpliwie ich nachylenie duszpasterskie, co literze prawa nadaje właściwego i niezbędnego ducha. Instrukcja Kongregacji Biskupów i Kongregacji Ewangelizacji Ludów „*De Synodis dioecesis agendis*”

⁶² Tamże, s. 405–447.

⁶³ Tamże, s. 453–468.

⁶⁴ Jan Paweł II, Bulla „*Incarnationis mysterium*”, n. 3.

z dnia 19 marca 1997 r. podkreśla zresztą, że w dokumentach synodalnych należy koniecznie przyjąć dokładnie całą naukę podawaną przez Urząd Nauczycielski Kościoła, a także dyscyplinę kanoniczną dostosowaną do potrzeb danej wspólnoty chrześcijańskiej⁶⁵.

Normy synodalne uwzględniają całokształt życia diecezjalnego i jednoznacznie nawiązują zarówno do oficjalnej nauki Kościoła, jak i do obowiązującego ustawodawstwa kościelnego zawartego w KPK Jana Pawła II. Ich przystosowanie do potrzeb archidiecezji wypadło korzystnie. Dekrety synodalne znamionuje przy tym jasność, zwięzłość i przejrzystość. Odróżniono wyraźnie dyspozycje o charakterze obligatoryjnym i fakultatywnym. Uderza w nich niewątpliwym zamysłem Ustawodawcy synodalnego uregulowanie wszystkich dziedzin życia diecezjalnego, i to w duchu współczesnym.

Szereg rozwiązań zaprezentowanych w statutach synodalnych i dołączonych do nich aneksach posiada charakter oryginalny. Zgromadzenie synodalne najwidoczniej chciało uniknąć czysto mechanicznego posługiwania się normami KPK.

„Jedyną misją Kościoła”, zauważa Henri de Lubac, jest uobecnianie ludziom Jezusa Chrystusa. Kościół ma Go głosić, pokazywać i dawać. Wszystko, co wykracza ponad to, jest znowu nadmiarem”⁶⁶. Wydaje się, że synod archidiecezji przemyskiej w niczym nie wykroczył poza próbę uobecnienia Ludowi Bożemu – wkraczającemu w trzecie tysiąclecie – Jezusa Chrystusa.

IL SINODO DI ARCIDIOCESI DI PRZEMYSŁ (1995–2000)

Sommario

L'arcidiocesi di Przemysł (del rito latino) negli anni 1995–2000 ha celebrato il suo primo (dopo la riforma di amministrazione ecclesiastica in Polonia nel 1992) sinodo. L'assemblea sinodale è stata convocata dal mons. Józef Michalik, arcivescovo di Przemysł, nella prospettiva della rinnovazione dei correnti della pastorale per i prossimi anni. Nello stesso tempo il sinodo è stato collegato con l'idea della codificazione della legge diocesana nello spirito del Concilio Vaticano II e conformemente alle disposizioni del *Codex Juris Canonici* del 1983.

Dopo aver presentato lo svolgimento del sinodo l'autore riferisce gli statuti (decreti) sinodali nonché gli allegati agli statuti.

⁶⁵ Instrukcja „De Synodis dioecesis agendis”, I, 3.

⁶⁶ H. De Lubac, *Głoszenie Ewangelii, „Trzecie Tysiąclecie”* 1999 r., nr 2(7), s. 88; Góralski, *iw.*, s. 64–71.